

Waddenbroedvogels verder in het nauw?

Zomerstormen, overspoelde kwelders, predatie, afnemende aantallen Scholeksters: de laatste jaren herhalen de berichten zich over de slechte broedprestaties van een aantal kenmerkende broedvogelsoorten in de Waddenzee. Ook afgelopen voorjaar was het opnieuw raak. Is er inderdaad sprake van een structureel laag broedsucces, of gaat het om incidenten?

Meetnet reproductie

Sinds 2004 wordt in de Waddenzee van een selectie van soorten, naast het aantal broedparen, ook het broedsucces gevolgd. In 2010 is dit meetnet mede opgegaan in het trilaterale samenwerkingsverband TMAP, waarin ook Duitse en Deense collega's participeren en waarin tien kenmerkende soorten waddenbroedvogels worden gevolgd. De Nederlandse bijdrage wordt geleverd door vrijwilligers en professionele karteerders indirect van SOVON, boswachters en vogelwachters van de terreinbeheerders en soortspecialisten als Kees Camphuysen (grote meeuwen, Texel) en Otto Overdijk (Werkgroep Lepelaar). Uit de resultaten van de eerste jaren van het meetnet blijkt dat de meeste van de (toen nog zes) onderzochte soorten in de afgelopen jaren te weinig jongen grootbrachten om de populatie op langere termijn in stand te houden. Dat komt onder andere ook tot uiting in neergaande trends in broedvogelaantallen bij Eider, Scholekster, Kluut, Kokmeeuw, Zilvermeeuw, Visdief en Noordse Stern. De Kleine Mantelmeeuw zit volgens de broedvogelinventarisaties nog in de lift, maar gegevens van Texel laten zien dat ook deze soort in de afgelopen jaren slechte broedseizoenen doormaakte, zodat ook hier op termijn een mogelijke afname in het verschiet ligt. Duidelijk beter vergaat het Grote Stern en vooral Lepelaar. De laatste soort neemt nog steeds sterk toe en breidt zich nu ook snel uit in de Duitse Waddenzee.

Eerste resultaten 2011

Een eerste inschatting op grond van voorlopige, en dus nog onvolledige, gegevens laat zien dat 2011 in ieder geval bij Eider, Scholekster, Kluut, Kokmeeuw, Zilvermeeuw, Grote Stern en Noordse Stern de boeken ingaat als een matig tot slecht broedseizoen. Scholeksters produceerden zowel op de kwelders langs de vastelandskust (Balgzand, Noord-Friesland buitendijks, Noordkust Groningen) als op verschillende eilanden (o.a. Griend, Rottumeroog en -plaat) vrijwel geen jongen. Ook de Kokmeeuw deed het in de meeste gebieden slecht, zowel in buitendijkse (o.a. Griend, Ameland, Groninger kust) als in binnendijkse kolonies (Texel). Vooral de overlevingskansen van kuikens waren laag, wat suggereert dat de voedselsituatie verre

van optimaal was. Zo werden in de grootste kolonie op Griend niet alleen fors minder broedparen geteld dan in voorgaande jaren, maar kwam er zelfs vrijwel geen jong groot. Daardoor raakten ook de Grote Sterns hier hun 'beschermheren' kwijt en leden ze veel verlies door predatie van legsels en kleine kuikens door (grote) meeuwen. Ondanks een groot aantal broedparen en een goede voedselsituatie (veel haring) behoorde 2011 daarmee tot de slechtste broedseizoenen in de reeks met broedsucces-gegevens die sinds 1985 voor Griend beschikbaar is.

Een influx van Grote Sterns op de kwelder van Hollum op Ameland begin juni (toename tot ruim 4000 paar) suggereert dat een deel van de vogels van Griend elders een tweede kans wilde wagen, maar door de stormvloed van 18-19 juni verdween deze poging deels in de golven (zie verderop). Bovendien moesten ook hier de sterns het na half juni grotendeels zonder de beschermende paraplu van de naburige kokmeewenkolonie doen. Van de Zilvermeeuw werden in slechts enkele kolonies gegevens verzameld, waarbij die op Texel

en Schiermonnikoog slechte broedresultaten kenden; alleen op Vlieland en Rottumerplaat deden deze meeuwen het iets beter. Op Texel kwam een groot deel van de zilvermeeuw-legsels niet uit en was de sterfte onder wel uitgekomen kuikens hoog. Het uiteindelijke broedsucces behoorde er tot de laagste van de afgelopen zes onderzoeksjaren. Noordse Sterns hadden vooral te lijden van de twee hoge vloed, en lokaal ook van predatie.

Positiever, maar wisselend, waren de broedresultaten van Visdieven, die op enkele plaatsen goed waren (o.a. Griend, haven Delfzijl), maar ook op tal van plaatsen hun legsels in het zeewater zagen verdwijnen (zie verderop). Ook de Kleine Mantelmeeuw kende wisselende resultaten. In de Texelse duinen behoorde het broedsucces tot de beste in de reeks vanaf 2006. Op Vlieland, daarentegen, deden de vogels het een stuk minder, op Rottumerplaat was het uitvliessucces redelijk. De Lepelaar beleefde eveneens een grillig seizoen, met plaatselijk verliezen door hoog water en elders (vooral hoger gelegen kolonies) juist goede broedresultaten.

Stormvloed in mei en juni

In het afgelopen broedseizoen zorgden harde wind, springtij en opstuwend water tweemaal voor sterk verhoogde waterstanden. De eerste hoge vloed op 24 mei had vooral plaatselijke verliezen tot gevolg. Zo spoelden legsels

Tabel 1. Overzicht van mislukken van broedsels van enkele soorten kustbroedvogels in de Waddenzee in 2007 en 2008 (naar SOVON-monitoringrapport 2010.04/IMARES-rapport C169.10/WOT-werkdocument 227). Overstromingen en predatie, al dan niet door soortgenoten, zijn voor veel soorten een belangrijke oorzaak van mislukte broedseizoenen.

soortnaam	overstromingen	predatie	voedsel	anders
Eider		X	x	
Scholekster	X	X	x	
Kluut	X	X	x (mogelijk)	verruiging, slecht weer tijdens kuikenfase
Kokmeeuw	X	X		slecht weer tijdens kuikenfase
Kleine Mantelmeeuw		x (ook kannibalisme)	x	
Zilvermeeuw		x (ook kannibalisme)	x	
Visdief	X	X	x	verruiging
Noordse Stern	X			

Een stormvloed op 18-19 juni leidde tot grote verliezen onder de op kwelders en strandvlaktes broedende vogels in de Waddenzee, zoals hier in beeld gebracht voor de kwelder bij Hollum op Ameland. De eerste foto toont de grote gemengde kolonie Kokmeeuw/Grote Stern. De beide laatste foto's laten het effect van de hoge vloed zien. Foto: Johan Krol.

en/of kuikens van Lepelaars en Kokmeeuwen op Ameland weg, evenals van Kluten langs de Fries-Groningse kust, Dwergsterns op Texel en Vlieland en Visdieven/Noordse Sterns en Scholeksters op diverse plaatsen. Door het vroege tijdstip begonnen veel vogels snel met een nieuwe broedpoging, die echter grotendeels teniet werd gedaan door een nog hogere vloed op 18-19 juni. Deze had grotere gevolgen, omdat de waterstand hoger was en de vloed ook de hogere delen van de kwelders en strandvlaktes bereikte (zie foto's). Ook nu mislukten op veel plaatsen broedsels van vooral Scholekster, Kluut, Kokmeeuw, Grote Stern, Visdief, Noordse Stern en Dwerstern. Vooral de sterns zullen eind juni nog deels nieuwe broedpogingen hebben ondernomen, maar door de slechte weersomstandigheden (lage temperaturen en veel regen) in juli zullen de overlevingskansen van late kuikens waarschijnlijk klein zijn geweest. Dat geldt ook voor late legsels van soorten die gevrijwaard bleven van de juni-vloed.

Op zich zijn hoge vloed in het broedseizoen niet desastreus en is het een bijkomend risico van het broeden in dynamische kustmilieus. Veel kustbroedvogels zijn langlevende soorten en hoeven niet elk jaar succesvol te broeden. Problematisch wordt het als incidenten zoals stormvloed structureel gaan toenemen. Uit analyses van Martijn van de Pol e.a. blijkt dat de kans op stormvloed als gevolg van klimaatverandering en zeespiegelstijging sinds 1970 is toegenomen, en ook in de toekomst verder zal toenemen. En dat juist in de periode half mei tot eind juli, als kustbroedvogels legsels en kuikens hebben. Ook in 2010 zorgde een stormvloed op 19 juni voor grote verliezen (zie SOVON-Nieuws 23[3]: 7).

En blik in de toekomst

Verliezen door stormvloed hebben, indien ze optreden, vaak grote gevolgen, maar ze vormen slechts een onderdeel van een veel breder spectrum aan oorzaken van slechte broedseizoenen (tabel 1). Het is juist de combinatie van verschillende factoren (vaak per soort verschillend, en afzonderlijk niet goed te kwantificeren) die de broedpopulaties van veel broedvogels in de Waddenzee onder druk zet en waarschijnlijk ook in de komende jaren voor negatieve trends zal zorgen. Bijzondere omstandigheden in 2011 waren de wekelange staking van garnalenvissers in april en mei (die een verminderd voedselaanbod tot gevolg had voor bijv. Kokmeeuwen, die vaak achter garnalenkotters foerageren) en de langdurige voorjaarsdroogte (die o.a. door

het verminderd spuien van IJsselmeerwater in de westelijke Waddenzee leidde tot helder, nutriëntenarm maar vermoedelijk ook visarmer water; daarnaast was alternatief voedsel als regenwormen moeilijk bereikbaar). Daar komt bij dat bij enkele soorten de kwaliteit van de broedplaatsen te wensen overlaet. Zo bestaat er een blijvend knelpunt voor broedende sterns in het Eemsmondgebied (Eemshaven, omgeving haven Delfzijl). Door inrichting en andere problemen staan de locaties van de broedkolonies jaarlijks onder druk. Oplossingen worden deels wel geboden (bijv. plaatsing van een broedponton in de haven van Delfzijl), maar bieden niet voor alle soorten een oplossing, waardoor het gebied, in dit geval voor de Noordse Stern, uiteindelijk zijn waarde verliest.

Kees Koffijberg & Peter de Boer (SOVON) & Cor Smit (IMARES Texel)

Het reproductiemeetnet in de Waddenzee is onderdeel van de 'Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu' (WOT IN Natuur & Milieu) en het Trilateral Monitoring and Assessment Program (TMAP) in de internationale Waddenzee. Het wordt gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Uitvoering en coördinatie liggen bij SOVON en IMARES, in samenwerking met terreinbeheerders en soort-onderzoekers. Het voorlopige overzicht van 2011 kwam mede tot stand dankzij informatie van Nelly van Brederode, Kees Camphuysen, Lieuwe Dijkse, Ricus Engelmoer, Jaap Feddema, Martin de Jong, Giny Kasemir, Richard Kiewiet, Johan Krol, Date Lutterop, Henk Mellema, Tim van Nus, Otto Overdijk, Hans Roersma, Dick Schermer, Rob Sier, Giel Witte & Carl Zuhorn.